

Sukupuolten tasa- arvon edistäminen ja valtavirtaistaminen (Valtava) -kehittämishjelma RAPORTTI

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY

Teksti: Hillevi Lönn (työ- ja elinkeinoministeriö)

Taitto: Edita Publishing Oy

Kansikuva: Shutterstock

Paino: Edita Prima Oy

Toukokuu 2015

Sisällysluettelo

Johdanto	3
Kehittämishojelman yhteiskuntapoliittinen perustelu ja haasteet lähtötilanteessa	4
Valtava-kehittämishojelman tavoitteet ja kohderyhmät	6
Ohjelman käynnistyminen ja painopisteet	7
Toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi	9
Kansainvälinen toiminta ja sen yhteys kansalliseen työhön	14
Konkreettiset tulokset ja muut aikaansaannokset	16
Julkaisut	18
Toimintatapojen muutokseen hallinnonalalla tehtyjä ehdotuksia	19
Arvio kehittämishojelmalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta	20
Tavoitteiden saavuttamiseen liittyvät ongelmat ja niiden ratkaiseminen sekä kehittämissuosituksot tulevalle toiminnalle	22
Lisäarvo kansalliseen toimintaan	23
Julkisuus ja tiedottaminen	24
Esimerkkejä Valtava-kehittämishojelman seminaareista	25
Liitteet:	
1. Valtava-kehittämishojelman seminaarit.....	27
2. Valtava-kehittämishojelman ohjausryhmän jäsenet.....	28

VALTAVAN PROJEKTIT

Helsinki
Hyvinkää
Lahti
Lappeenranta
Oulu
Rovaniemi
Seinäjoki
Tampere
Turku
Vaasa

VALTAVAN KOULUTUKSET

Helsinki
Hämeenlinna
Jyväskylä
Kouvola
Lahti
Lappeenranta
Oulu
Pori
Rovaniemi
Seinäjoki
Tampere
Turku
Vaasa

Johdanto

Valtava-kehittämishjelma oli valtakunnallinen ESR-osarahoituksella toteutettu sukupuolten tasa-arvon ohjelma. Sen tavoitteena oli edistää sukupuolten tasa-arvoa ja sen valtavirtaistaistamista, purkaa sukupuolenmukaista koulutus- ja työurien kahtiajakoa sekä tuottaa rakenteita, jotka edistävät naisten yrittäjyyspotentiaalia. Kehittämishjelman piirissä oli 17 projektia eri puolilla maata sekä kaksi eteläisessä Suomessa toteutettua naisyrittäjyyden kehittämishanketta.

Valtavan ”koordinaatioprojekti” sijaitsi työ- ja elinkeinoministeriön strategia- ja myöhemmin henkilöstö- ja hallintoyksikössä. Kehittämishjelman koordinaatioprojekti johti ja koordinoi kehittämishjelmaa. Sen vahvuus oli 2,5-3 henkilötyövuotta. Ohjelman ohjausryhmä koostui työmarkkinakeskusjärjestöjen ja suurimpien mies- ja naisvaltaisten työntekijäjärjestöjen edustajista, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä rakennerahastotoiminnan alueorganisaatioiden edustajista. Ohjausryhmän puheenjohtaja oli valtiosihteeri Katariina Poskiparta. Ohjelman johtajana toimi neuvotteleva virkamies Hillevi Lönn, hankeasiantuntijana Mia Teräsaho (30.11.2013 saakka) ja Elina Havu (1.2.2014 alkaen). Hankesuunnittelijana toimi Virpi Raitanen (6.6.2011 alkaen).

Koordinaatioprojekti tuotti tavoitteiden saavuttamiseksi koulutusta kohderyhmien tasa-arvotiedon lisäämiseksi ja tasa-arvon edistämisen ja valtavirtaistamisen osaamisen vahvistamiseksi. Se tuki 19 tasa-arvohankkeen työtä räätälöidyn valmennuksen ja verkostotyöskentelyn avulla sekä rakennerahastoviranomaisten työtä tuottamalla erilaisia selvityksiä, tasa-arvon edistämisen oppaita ja muita työkaluja rakennerahastotyöhön. Lisäksi se toteutti laajan nuorille, heidän opettajilleen ja vanhemmilleen kohdennetun viestintäkampanjan ennakkoluulottomasta uravalinnasta. Valtava tuotti selvityksen ”Sukupuolinäkökulma työ- ja elinkeinotoimistojen palveluihin”. Lisäksi ohjelma tuotti yhteistyössä kansainvälisen Gender CoP -verkoston kanssa tasa-arvon standardin rakennerahastotoimintaan.

Valtava-kehittämishjelman toimintaa arvioi Ramboll Management Consulting Oy. Kyseinen arviointi hankittiin alun perin vuosiksi 2012-2013. Vuoden 2014 alussa sama arvioitsija arvioi vielä naisyrittäjyyden kehittämishankkeen ja tuotti arviointiraportin. Valtava-kehittämishjelman toiminta-aika oli 1.9.2008-31.12.2014.

Kehittämishojelman yhteiskunta- poliittinen perustelu ja haasteet lähtötilanteessa

Myönteisestä kehityksestä huolimatta suomalaisessa yhteiskunnassa on edelleen sukupuolten tasa-arvon kannalta haasteita: sukupuolten välisiä palkkaeroja tulee kaventaa, jyrkkää segregatiota koulutuksessa ja työmarkkinoilla tulee lieventää, perhevastuut tulee jakaa nykyistä tasaisemmin sekä työn ja perheen yhteensovittamista tulee helpottaa lainsäädännön keinoin ja työpaikkatason käytännöin. Koska sukupuolten välinen tasa-arvo sekä miesten ja naisten roolien muutos yhteiskunnassa vaikuttavat toimintaan kaikkialla yhteiskunnassa, on ratkaisujen löytäminen näihin haasteisiin pitkällä tähtäyksellä edellytys suomalaisen yhteiskunnan hyvinvoinnin ja kilpailukyvyn jatkumiseen ja vahvistamiseen.

Valtiovalta on viime vuosina vahvistanut tasa-arvopoliittikkaa muun muassa hallitusohjelman, hallituksen tasa-arvo-ohjelman ja tasa-arvolain avulla. Hallitusohjelman 2012-2015 mukaan hallitus edistää tasa-arvoa määrätietoisesti kaikessa päätöksenteossa ja varmistaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen merkittävissä hankkeissa jo toiminnan alkuvaiheessa. Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen tavoitteena on kehittää sellaisia hallinto- ja toimintatapoja, jotka tukevat tasa-arvon edistämistä osana ministeriöiden ja viranomaisten toimintaa. Kokemusten perusteella on ilmeistä, että tarvitaan asiantuntijatukea, jota siinä onnistuttaisiin.

Sukupuolten tasa-arvon edistäminen on aluekehityksen oleellinen elementti. Alueellinen kehittäminen nojautuu yhä vahvemmin innovaatioiden varaan. Siten on ensiarvoisen tärkeää varmistaa, että kaikkien väestöryhmien potentiaali innovaatioissa tulee käyttöön. Nykyiset innovaatiojärjestelmät eivät kyllin hyvin tunnista ja vahvista tyyppillisten naisten alojen, esimerkiksi palvelu- ja hoiva-alojen innovaatioita ja siten kehitystyöhön ei ole riittävästi välineitä. Segregaation lieventäminen ja molempien sukupuolten ennakkoluulottomampi hakeutuminen/rekrytointi ei-perinteisille aloille auttaa alentamaan työttömyyttä ja takaamaan osaltaan osaavan työvoiman saatavuuden jatkossa.

Kehittämishojelman tukirakenne TEM:ssä koordinoi ja tuki toimintaa valtakunnallisesti Manner-Suomen alueella. Kehittämishojelmaan kuului 17 projektia ympäri Suomen, joita rahoittivat alueelliset ELY-keskukset. Lisäksi ohjelman piirissä oli kaksi kilpailutettua naisryttäjäyden kehittämishanketta. Tukirakenne toimi tiiviissä yhteistyössä hallintoviranomaisen kanssa.

Valtava rakensi verkostoja myös Itä-Suomen osiosta rahoitettuihin tasa-arvo-projekteihin. Itä-Suomen rakennerahastoviranomaiset ja hanketoimijat myös kutsuttiin Manner-Suomen alueella järjestettyihin Valtava-kehittämishojelman seminaareihin. Itä-Suomen alueen hanketoteuttajia oli myös alustajina Valtavan seminaareissa. Lisäksi Itä-Suomen rakennerahastoviranomaiset osallistuivat rakennerahastotilaisuuksiin sisältyviin tasa-arvokoulutuksiin, joissa Valtavaa koordinoivat henkilöt olivat kouluttajina.

Ohjelman suunnitelmaa oli valmisteltu hallintoviranomaisen, muiden ministeriöiden ja aluehallinnon yhteistyönä. Suunnitelman mukaan hanke edistää yleistä tasa-arvotietoutta ja -osaamista, purkaa työelämän segregatiota ja, ennen kaikkea, tukee ohjelman piiriin tulevien projektien tasa-arvo-osaamista ja tavoitteiden toteuttamista. Valtavan toteutusajan pituudesta johtuen sen tavoitteet ja osittain kohderyhmät muuttuivat hankkeen etenemisen ja uuden ohjelmakauden lähestymisen myötä. Suurin osa projekteista päättyi vuoteen 2013 mennessä, jotkin jo aiemmin. Hallintoviranomainen pyysi Valtavaa jatkamaan toimintaansa, toisin sanoen hakemaan jatkoaikaa vielä vuoden 2014 loppuun. Näin tehtiin, ja vuonna 2014 toteutettiin muun muassa kaksi uutta hanketta sekä työstettiin ja pilotoitiin tasa-arvon standardia.

ESR-projekteille oli Valtava-kehittämishojelman piiriin päästäkseen ja rahoituksen saadakseen laadittu ennen ohjelman käynnistymistä seitsemän valintakriteeriä, joista vähintään yhden tuli projektihakemuksen perusteella hankkeessa toteutua. Kriteerit olivat nähtävillä rakennerahastojen nettisivuilla, ja niitä tuli myös rahoittajien ELY -keskuksissa noudattaa. Kyseinen ohjeistus rakennerahastojen sivuilla oli seuraava:

"Rahoitettavaksi valittavien projektien tulee täyttää vähintään yksi alla luetelluista kriteereistä:

1. Projektissa kohdennetaan toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvoa edistävään koulutukseen, viestintään ja verkostojen luomiseen.
2. Projektissa kehitetään uusia sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäviä työkaluja tai otetaan jo olemassa olevia työkaluja paremmin käyttöön.
3. Projektissa koulutetaan miehiä naisvaltaisille aloille tai naisia miesvaltaisille aloille.
4. Projektissa tuetaan yrittäjyyttä sukupuolelle epäperinteisillä aloilla (esim. naisia teknologia-alalla tai miehiä hoiva-alalla).
5. Projektissa tuetaan heikossa työmarkkina-asemassa olevien, työttömyysuhanalaisten ja pätkätyötaustaisten naisten/miesten, työllistymistä ja urakehitystä.
6. Projekti parantaa sukupuolensa vuoksi kaksinkertaista syrjintää kohtaavien erityisten ryhmien mm. vajaakuntoiset, vammaiset, etniset ryhmät, ikääntyvät, tilannetta segregoituneilla työmarkkinoilla.

7. Projektin edistää sukupuolisensitiivisyyden ja tasa-arvonäkökulman huomioimista esim. koulutuksen suunnittelijoiden, osallistujien valitsijoiden sekä neuvontapalveluja tuottavien ja rekrytoinnista vastaavien tahojen toiminnassa.”

Valtava-kehittämishjelman projekteissa toteutettiin lähes kaikkia yllä mainittuja tavoitteita. Poikkeuksina olivat yrittäjyyden edistäminen ei-perinteisillä aloilla sekä moniperusteista syrjintää kokevien ihmisten palvelujen tuottaminen. Kyseisiä teemoja ei käsitellyt ainakaan välittömästi mikään toteutetuista projekteista.

Valtava-kehittämishjelman tavoitteet ja kohderyhmät

Kehittämishjelman tavoitteet voidaan ohjelman arvioitsijan lailla jakaa päämäärätavoitteisiin ja toiminnallisiin tavoitteisiin. Päämäärätavoitteet ovat laajoja, visiotason päämääriä, joiden saavuttamiseen ohjelma osallistuu ja vaikuttaa ruohonjuuritasolla. Näitä olivat sukupuolten tasa-arvon edistämisen ja valtavirtaistamisen toimeenpano sekä sukupuolenmukaisen työ- ja koulutusurien kahtiajaon purkaminen. Jäljempänä lueteltavat toiminnalliset tavoitteet sisältyvät em. päämäärätavoitteiden osa-alueisiin.

Valtava-kehittämishjelman toiminnalliset tavoitteet olivat:

- Tukea sukupuolten tasa-arvon edistämistä ja valtavirtaistamista
- Tuottaa uusia menetelmiä, välineitä ja toimintatapoja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ja sen arviointiin
- Lisätä projektitoteuttajien ja rahoittajaviranomaisten tasa-arvotietoisuutta ja tasa-arvoasiantuntemusta
- Luoda rakenteita, jotka tukevat naisyrittäjyyttä ja naisten innovaatiopotentiaalia.

Myöhemmin, vuosina 2012 ja 2013 täsmentyneet tavoitteet olivat:

- Tukea hallintoviranomaista uuden ohjelmakauden 2014–2020 valmistelussa
- Tuottaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategia / standardi ESR-työhön yhdessä komission rahoittaman Community of Practice on Gender Mainstreaming (CoP GM) -verkoston kanssa

Ohjelman kohderyhmiä olivat

- Valtavan piirissä olevien hankkeiden (19 kpl) henkilöstöt
- rakennerahastojen hallintoviranomaisen, rahoittajaviranomaisten sekä välittäjäorganisaatioiden henkilöstöt
- yritykset, oppilaitokset, kolmannen sektorin organisaatiot, konsultti- ja koulutusorganisaatiot, sekä tasa-arvoa edistävät organisaatiot

Välillisiä kohderyhmiä olivat maakuntien liittojen henkilöstöt, kuntien henkilöstöt sekä työvoimatoimistojen virkailijat.

Ohjelman suunnittelu ja painopisteet

Valtavan vetäjä ja hankeasiantuntija kävivät sisältöneuvotteluja uusien, Valtavan piiriin otettavien projektien hakijoiden kanssa. Projekteja pyrittiin tukemaan tasa-arvonäkökulman kirkastamisessa projektin tavoitteissa ja suunnittelussa toiminnassa. Rahoittajille vastaavasti ministeriö antoi pyydettäessä Valtavan vetäjän toimesta lausunnon projektihakemuksesta. Lausunto sisälsi susositukset siitä, miten projektisuunnitelmaa tulisi kehittää, jotta rahoitus Valtava-kehittämishojelmasta olisi tarkoituksenmukaista. Kommentit ja suositukset painottivat sitä, että rahoitettavien hankkeiden tulee kehittää uutta toimintaa tai menetelmiä tasa-arvon edistämiseen aiemmin toteutettuihin tasa-arvohankkeisiin verrattuna.

Maassamme ei ollut olemassa koostetta siitä, minkälaisia tasa-arvohankkeita oli aiemmin toteutettu ja minkälaisia tuloksia tai hyviä käytäntöjä niissä oli tuotettu. Ei ollut myöskään tietoa siitä, miten laajasti tasa-arvonäkökulma sisältyi ohjelma-asiakirjoihin ja miten tasa-arvo ja sen toteuttamisvelvoite niissä määriteltiin. Siten melko pian ohjelman aloitusvaiheessa tuotettiin kooste tasa-arvon hyvistä käytännöistä 80-luvulta nykypäivään sekä hieman myöhemmin selvitys tasa-arvonäkökulman sisältymisestä rakennerahastojen ohjelma-asiakirjoihin ja projektisuunnitelmiin tuolloin käynnissä olevalla ohjelmakaudella 2007-2013. Hyvien käytäntöjen kooste on seitsemään teemaan jäsenneily tietopaketti aiemmin tuotetuista tasa-arvon hyvistä käytännöistä Suomessa, ja siten uusille tasa-arvohankkeille hyödyksi työn suunnittelussa. (Ks. Sukupuolten tasa-arvon hyvät käytännöt 2012).

Ohjelma-asiakirjoista tehty selvitys osoitti, että sukupuolten tasa-arvotavoitteen käsittely ohjelma-asiakirjoissa oli jokseenkin epäyhtenäistä ja puutteellista. ESR-ohjelmassa tasa-arvolla tarkoitettiin sukupuolten tasa-arvoa, kun taas EAKR-ohjelmassa tasa-arvolla viitattiin sekä sukupuolten tasa-arvoon että yhdenvertaisuuteen. Lisäksi kaikista ohjelma-asiakirjoista puuttui sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen määrittely. (Periaatteessa hyvä...2012).

Selvityksen pohjalta oli välttämätöntä suuntautua ohjelmavalmisteluun, jotta voitiin korjata em. ohjelmien puutteet ja luoda ohjelmalle enemmän uskottavuutta ja ymmärrettävyyttä tasa-arvotavoitteen osalta. Selvityksen tulosten pohjalta ja hallintoviranomaisen toivomuksesta Valtava aloitti ohjelmavalmistelun kirjoittamisen konsultaation, jota tekivät ulkopuoliset kouluttajat Koulutusavain Oy:stä ja WOM Oy:stä. Tämän lisäksi otettiin ohjelmaan myös erilaisten työkalujen tuottaminen ohjelmatyöhön.

Kehittämishojelman alkuvaiheessa koordinaatioprojektin toiminta kohdistui rahoitettavien tasa-arvoprojektien käynnistymisen tukemiseen ja ensimmäisten julkisten seminaarien järjestämiseen.

Myös projektikohtainen valmennus ("koulutukset ja konsultoinnit") projektien tueksi aloitettiin 2009. Kehittämishojelman edetessä hallintoviranomaisen tukeminen uuden ohjelmakauden 2014-2020 valmistelussa osoittautui välttämättömäksi.

Vuosi 2014 oli Valtavan viimeinen toimintavuosi, mutta hallintoviranomainen esitti, että ministeriön Henkilöstö- ja hallintoyksikkö hakisi jatkoajan vuodeksi 2014. Tämä oli perusteltu esitys, sillä yhteistyö hallintoviranomaisen kanssa uuden ohjelmakauden valmistelussa oli päässyt hyvään vauhtiin, ja edessä oli vielä monia tärkeitä tehtäviä työkalujen ja materiaalien kehittämisessä sekä standardin pilotoinnissa. Lisäksi muutama Valtavan tavoitteiden ytimessä oleva uusi hanke odotti vielä toteuttamistaan.

Hallintoviranomaisen esityksestä Valtavan antamaa tukea suunnattiin toimintoihin, joita hallintoviranomaisella ja rahoittajilla oli ministeriössä ja alueilla uuden ohjelmakauden valmistelussa. Ohjelman kirjoittajille hankittiin konsultatiivista tukea ja ohjelman toteuttamista helpottavia ohjeistoja ja työkaluja tuotettiin useita ohjelman loppukaudella 2013-2014.

Toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi

Koulutukset

Valtavan projekteille ja niiden rahoittajille ELY-keskuksissa (aik. TE-keskukset), järjestettiin **tasa-arvon edistämisen ja valtavirtaistamisen peruskoulutusta** alueilla, yhteensä noin viisi koulutuspäivää osallistujaa kohden vuosina 2009–2013, yhteensä 40 osallistujalle. Koulutuksien tarkoitus oli lisätä osallistujien tietoa sukupuolten tasa-arvosta ja sen valtavirtaistamisesta sekä siihen liittyvää osaamista projektityössä. Koulutuksen määrä oli yhteensä 4–5 koulutuspäivää per osallistuja, ja koulutuspäivät jakautuivat useaan jaksoon. Tämän lisäksi annettiin projektikohtaista konsultaatiota projektin tasa-arvotavoitteiden selkiyttämiseen, toiminnan suunnitteluun sekä erilaisiin projektikohtaisiin sisältökysymyksiin, yhteensä 4–5 tuntia projektia kohden, yhteensä 17 projektille. Näiden lisäksi maakuntaliittojen henkilöstöille pidettiin tasa-arvoon hanketyössä liittyviä tiedotustilaisuuksia.

Valtakunnalliset ja alueelliset sekä kansainväliset seminaarit eri puolilla Suomea oli tarkoitettu koko kehittämisohjelman osallistujille ja muille asiasta kiinnostuneille. Niissä tarkasteltiin kyseisellä alueella toteutettavan projektin tai projektien teemoja laajemmasta näkökulmasta ja kuultiin sekä Valtavan omia että ulkopuolisia, myös ulkomaisia asiantuntijoita. Seminaareja järjestettiin yhteensä 14, ja niissä oli osanottajia keskimäärin 100 henkilöä. Seminaarien tarkoituksena oli levittää hyviä käytäntöjä sekä Valtavasta että kutsuttujen ulkopuolisten tahojen hankkeista ja tarjota osallistujille verkottumismahdollisuuksia. Esimerkkejä seminaareista on tämän raportin viimeisillä sivuilla.

Työpajat projektien henkilöstöille järjestettiin alueseminaarien yhteydessä toisena päivänä. Niitä pidettiin 16 kpl, joista neljä viimeistä oli hyvien käytäntöjen tuotteistamiskoulutusta. Tavoitteena oli Valtavan projektien verkottuminen ja vertaisoppiminen, tasa-arvotemojen syventävä tarkastelu ja projektihenkilöstöjen tasa-arvo-osaamisen kehittäminen. Työpajojen vetäjinä olivat Valtavan vetäjät tai Valtavan ulkopuoliset kouluttajat mm. Koulutusavain ja WOM -konsortioista sekä Ramboll Managementista.

Tasa-arvokoulutukset rakennerahastoviranomaisille ja työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntijoille 2014

Viimeiset Valtava-kehittämisohjelman koulutukset käsitelivät tasa-arvonäkökulman sisällyttämistä uuden ohjelmakauden toimintaan sekä tasa-arvostandardin hyödyntämistä ohjelmatyössä. Ne oli tarkoitettu rahoittajaviranomaisille

ELY-keskuksissa sekä hallintoviranomaisen henkilöstölle. TEM:n asiantuntijoiden koulutus oli tarkoitettu henkilöille, jotka vastasivat hallituksen tasa-arvo-ohjelman toteutuksesta omassa työssään. Koulutukset toteutettiin neljänä osiona eri puolilla maata. Koulutettavat tekivät omaan työhönsä liittyviä harjoituksia ja saivat näin konkreettista tukea oman työn kehittämiseen. Koulutuksissa pilotoitiin myös kansainvälisessä verkostossa kehitettyä tasa-arvostandardia. Yhteensä 108 asiantuntijaa osallistui vähintään osaan kyseisistä kahden päivän koulutuksista.

Muu koulutus

Valtakunnallisilla rakennerahastopäivillä annettiin koulutusta sukupuolinäkökulman huomioimiseksi rakennerahasto-toiminnan eri osa-alueilla, kuten hankkeiden suunnittelussa, toiminnassa, niiden ohjaamisessa ja arvioinnissa. Myös uuden rakennerahasto-ohjelman kirjoittajille annettiin koulutusta alueilla, ja kirjoitettuja tekstejä kommentoitiin Valtavan toimesta useaan otteeseen.

Koulutusten vaikuttavuus

Projektien toteuttajilla oli siis mahdollisuus osallistua työpajoihin, seminaareihin sekä omaan räätälöityyn konsultaatioon, jonka tarkoituksena oli tukea projektien tavoitteiden saavuttamista käytännössä sekä analysoida sukupuolten tasa-arvotilannetta Suomessa. Hankkeiden loppuvaiheessa järjestetyn tuotteistamiskoulutuksen tarkoitus oli antaa valmiuksia tuotteistaa oman projektin tasa-arvon edistämisen hyviä käytäntöjä myöhempää julkaisua varten (ks. Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämisohjelmasta 2013).

Rambollin arviointoselvityksen mukaan koulutuksesta ja konsultoinnista oli hyötyä projektin käytännön työhön ja toiminnan mallintamiseen. Projektitoimijoiden mukaan se lisäsi heidän tasa-arvotietoisuuttaan ja terävöitti sukupuolinäkökulman huomiointia suunnittelussa. Koulutuksen ja konsultaation hyödyllisyydestä huolimatta sillä ei kuitenkaan ollut kovin suurta merkitystä projektin toiminnan kannalta. Tavoitteiden konkretisointia käytännön toiminnaksi tapahtui odotettua vähemmän. Tähän syynä oli aikataulutus: projektit olivat saaneet rahoituksen ja lyöneet lukkoon tavoitteensa ennen koulutuksien alkamista. Myöhemmin rahoituspäätöksen saaneet taas eivät rahoittajan kanssa käydyissä neuvotteluissa ottaneet huomioon lausuntoa ja suosituksia, joita Valtavan vetäjä oli pyynnöstä antanut rahoittajalle projektisuunnitelman muutoksiksi. Näin ollen koulutus- ja konsultointipalveluja ei pystytty kohdentamaan projektien suunnitteluvaiheeseen, jolloin tavoite- ja toimenpidelinjauksia tehtiin. Arviointisijoiden näkemysten mukaan ulkopuolisten koulutus- ja konsultointipalvelujen tarjoaminen on hyvä käytäntö ja toimintatapa, jonka ajoitusta ja kohdentuvuutta tulisikin täsmentää uudella ohjelmakaudella 2014–2020 (Valtava-kehittämisohjelman arviointiraportti 2014).

Koordinaatioprojektien järjestämien yhteisten seminaarien ja työpajojen yhtenä tarkoituksena oli projektien verkottumisen edistäminen. Ideana oli, että osallistujat saavat vertaistukea, ideoita, tietoa sekä pidemmällä aikavälillä uutta osaamista tasa-arvon edistämisestä. Projektitoimijoiden verkottuminen onnistui arvioitsijoiden mukaan kohtuullisesti. Verkottumisen hyötyjä rajoitti kuitenkin projektien eriaikaisuus ja niiden toiminnan ja painopisteiden heterogeenisyys. Projektit arvioivat oman osaamisensa kehittyneen lähinnä tasa-arvo-osaamisen toiminnallisella puolella, ei niinkään teoreettisessa osaamisessa.

Rakennerahastoviranomaisten koulutuksesta arvioitsijat toteavat, että Valtavan heille tuottamat koulutukset olivat hyvä toimintatapa edistää tasa-arvoa ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ESR -ohjelmassa. Koulutuksen vaikutukset rakennerahastotoiminnan hankevalintaprosessiin ovat kuitenkin jääneet melko vähäisiksi. On kuitenkin huomattava, että alueellisille rahoitusviranomaisille ELY -keskuksissa ja maakuntaliitoissa tarjotut koulutukset olivat melko suppeita (ELYt 2x 45 min.; maakuntaliitot 2x 45 min.). Koulutuksen tarve on kuitenkin suuri, sillä kyseisten kohderyhmien taholta on esitetty runsaasti toiveita alueellisten koulutusten järjestämisestä Valtavan perehdyttävän koulutuksen jälkeen. Osaamisen kehittäminen onkin pitkäkestoinen prosessi, jota tulisi jatkaa uudella ohjelmakaudella (sama).

Selvitysten ja työkalujen tuottaminen

Tavoitteisiin liittyvän vaikuttavuuden saavuttamiseksi Valtava-kehittämisohjelma tuotti koulutuksen lisäksi useita selvityksiä ja työkaluja, joista useimmat hallintoviranomaisen ja rahoittajien käyttöön. Osa niistä antaa tietopohjaa siitä, miten Suomessa on aiemmin edistetty tasa-arvoa ja miten tasa-arvon edistämistä on ohjeistettu viranomaisen taholta rakennerahastotoiminnassa. Tasa-arvon hyviä käytäntöjä on kuvattu sekä 80-luvulta nykypäivään että Valtava-kehittämisohjelman tuotoksina. Sukupuolten tasa-arvon standardi on työkalu, joka hyödyttää kaikkia EU-maita, ja jonka käyttöä komissio suosittaa.

Jotkut Valtavan piirissä tuotetuista aineistoista on tarkoitettu ainoastaan viranomaisen käyttöön. Tällainen on esimerkiksi Koulutusavain Oy:n ja WOM Oy:n tuottama Ohjaustyökalu rakennerahastohankkeiden sukupuolinäkökulman arvioimiseen ja toimijoiden ohjeistamiseen. Aineisto sisältää arvioinnin näkökulman lisäksi tasa-arvon edistämisen sanaston. Samojen tahojen tuottama aineisto on Tasa-arvon valtavirtaistaminen kehittämisohjelmissa ja projekteissa sekä siihen liittyvä koulutusaineisto (nettiversio). Viime mainitut taas ovat suositeltavia erityisesti hanketoteuttajien käyttöön. Kaikki Valtava -kehittämisohjelmassa tuotetut aineistot on luetteloitu kohdassa Julkaisut.

Naisyrittäjyyden kehittämishankkeet

Selvitysten ja tasa-arvo-oppaiden lisäksi Valtava teetti kaksivuotisen asiantuntijayrittäjyyden kehittämishankkeen (InnoLady Camp) 2012–2013. Valtava ohjelma rahoitti lisäksi 2013–2014 Naisyrittäjyyden ja yrittäjyyskoulutuksen kehittämishankkeen, jossa koulutettiin uudenlaisia kohderyhmiä yrittäjyyteen: maailmalta palaavia naisia sekä kotiäitejä. Ramboll Oy arvioi ensimmäisen (InnoLady Camp) -hankkeen erittäin tuloksekkaaksi: sen kahteen valmennusohjelmaan osallistuneista yhteensä 75–80% joko perusti yrityksen valmennuksen aikana tai aikoi tehdä sen koulutuksen jälkeen. Kyseinen hanke valmensi korkeasti koulutettuja naisia yrittäjyyteen ja sai osallistujilta erinomaiset palautteet. Arvioitsijan mukaan kyseiset Naisyrittäjyyskeskuksen toteuttamat ILC-yrittäjävalmennukset olivat kustannus-hyöty -vaikutuksiltaan erittäin hyviä. Toinen naisyrittäjyyden kehittämishanke järjesti yrittäjyyskoulutusta kotiäideille ja suomalaisille paluumuuttajanaaisille. Myös kyseiset valmennukset edustavat innovatiivista valmennuksen prosessia ja kohderyhmien valintaa, joihin jatkossa olisikin syytä satsata uusien yrittäjäryhmien toiminnan helpottamiseksi sekä naisyrittäjien määrän lisäämiseksi maassamme. Kyseisiä koulutuksia mallinnettiin Valtavan tuella ja kyseisiä malleja pyritään jatkossa hyödyntämään ja kehittämään osana Naisyrittäjyyskeskuksen yrittäjäohjelmaa.

Viestintäkampanja

Osana Valtava-kehittämishjelmaa toteutettiin syksyllä 2014 Ennakkoluuloton uravalinta -viestintäkampanja, joka kiteytyi iskulauseeseen: ”Valitse ala päällä, älä alapäällä”. Viestintäkampanjan tavoitteena oli purkaa osaltaan työ- ja koulutusurien sukupuolenmukaista kahtiajakoa sekä edistää ennakkoluulottomasti ja innovatiivisesti nuorten koulutus- ja ammatinvalintoja.

Nuorille ja heidän tärkeimmille viiteryhmillä kohdennettu kampanja tuotti yhteensä yli 19 miljoonaa kontaktia, kun lasketaan yhteen mainosmedioiden, kampanjasivuston sekä sosiaalisten medioiden tuottamat kontaktit. Kampanjan aikana 1.–7.9. sen mainoskuva oli esillä 12 kaupungin ulkomainoksissa sekä Opettaja-, Demi- ja Urheilulehden ilmoituksina. Televisiossa ja sosiaalisessa mediassa kampanjan mainos oli sijoitettu nuorten ohjelmien yhteyteen. Sosiaalisessa mediassa kampanja oli niin ikään laajasti esillä, ja se keräsi keskustelijoita sosiaalisen median eri välineissä. Kampanjan nettisivuilla olevia opettajien materiaaleja käytettiin kouluissa opetusmateriaalina, ja niistä tuli opettajilta kiitosta.

Kampanjan materiaalit olivat Opetushallituksen nettiportalissa (oph.fi), Turun Sanomat julkaisi koulutus-teemanumerossaan 6.1.2015 ja Helsingin Sanomat Työelämä-teemaosiossaan 6.1.2015 aukeaman kokoisen artikkelin, joka liittyi

viestintäkampanjaan ja sen teemoihin. Kampanja sijoittui Markkinointiviestinnän Toimistojen Liiton MTL Awards -kilpailun sarjassa Yhteiskunnallinen viestintä kolmen parhaan joukkoon. Lisäksi kampanjan mainoskuva on tulossa vuonna 2015 painettavaan yhteiskuntaopin kirjaan.

Työ- ja elinkeinotoimistojen palveluja koskeva tutkimus

Valtava teetti lisäksi selvityksen siitä, miten sukupuolinäkökulma näkyy työ- ja elinkeinotoimistojen palveluissa. Selvitys tarkastelee työ- ja elinkeinotoimistojen asiakkaiden ja toimistoissa työskentelevien asiantuntijoiden näkemyksiä sukupuolittuneista työmarkkinoista ja niiden muutosmahdollisuuksista.

Työmarkkinat ja koulutusalat ovat Suomessa jakautuneet voimakkaasti sukupuolen mukaan, mikä merkitsee osaamisen riittämätöntä hyödyntämistä ja työmarkkinoiden tehottomuutta. Miesten ja naisten osallistumisessa työvoimapalveluihin on eroavaisuuksia. Miehiä on työttöminä enemmän kuin naisia, mutta heitä osallistuu tarjolla oleviin palveluihin naisia vähemmän. Selvityksessä haastateltujen asiantuntijoiden mukaan taustalla vaikuttavat perinteiset sukupuoliroolit ja niistä kumpuavat odotukset ja mallit, jotka heijastuvat muun muassa palveluiden käyttöön ja laajemmin koulutus- ja työurien eriytymiseen.

Selvityksen tulosten perusteella TE-toimistojen asenneilmapiiriä työ- ja koulutusurien eriytymisen vähentämiseen voidaan pitää varsin hyvänä. Koulutus- ja työurien sukupuolenmukainen eriytyminen tunnistetaan TE-palveluissa yhteiskunnalliseksi haasteeksi. Eriytymiseen voidaan toimistojen asiantuntijoiden mukaan vaikuttaa erityisesti asiakkaiden henkilökohtaisessa ohjauksessa ja neuvontatyössä sekä hyödyntämällä erilaisia ns. matalan kynnyksen palveluita, joilla voidaan laajentaa niin työnhakijan kuin työnantajien perspektiiviä.

Tutkijat toteavat, että sukupuolinäkökulma on jäänyt vuoden 2013 rakenneuudistuksen jalkoihin. Tällä hetkellä korostuu toimiston tai palvelulinjajohdon merkitys asian nostamisessa kehittämisen agendalle. Tietoisuutta sukupuolinäkökulman merkityksestä TE-palveluissa tulisi tutkijoiden mukaan lisätä ns. pehmein hallinnan keinoin kytkemällä sukupuolinäkökulma esimiesten ja asiantuntijoiden koulutusten sisältöihin ja perustamalla uudelleen hallinnonalalla aiemmin olemassa olleita tasa-arvon asiantuntijaverkostoja. Tärkeätä on lisäksi entistä aktiivisempi positiivisten erityistoimien kokeilu ja toteutus sekä kokemusten vaihto näiden tuloksista. Sukupuolinäkökulman parempaa huomioimista voitaisiin tutkijoiden mukaan toteuttaa esimerkiksi ottamalla se mukaan hallinnonalan tutkimus- ja kehitystoimintaan sekä johdon ja henkilöstön koulutukseen. Tutkimus on ensimmäinen laatuaan ja hyvä perusta työvoimapalvelujen kehittämiseksi aiempaa sukupuolitietoisemmiksi.

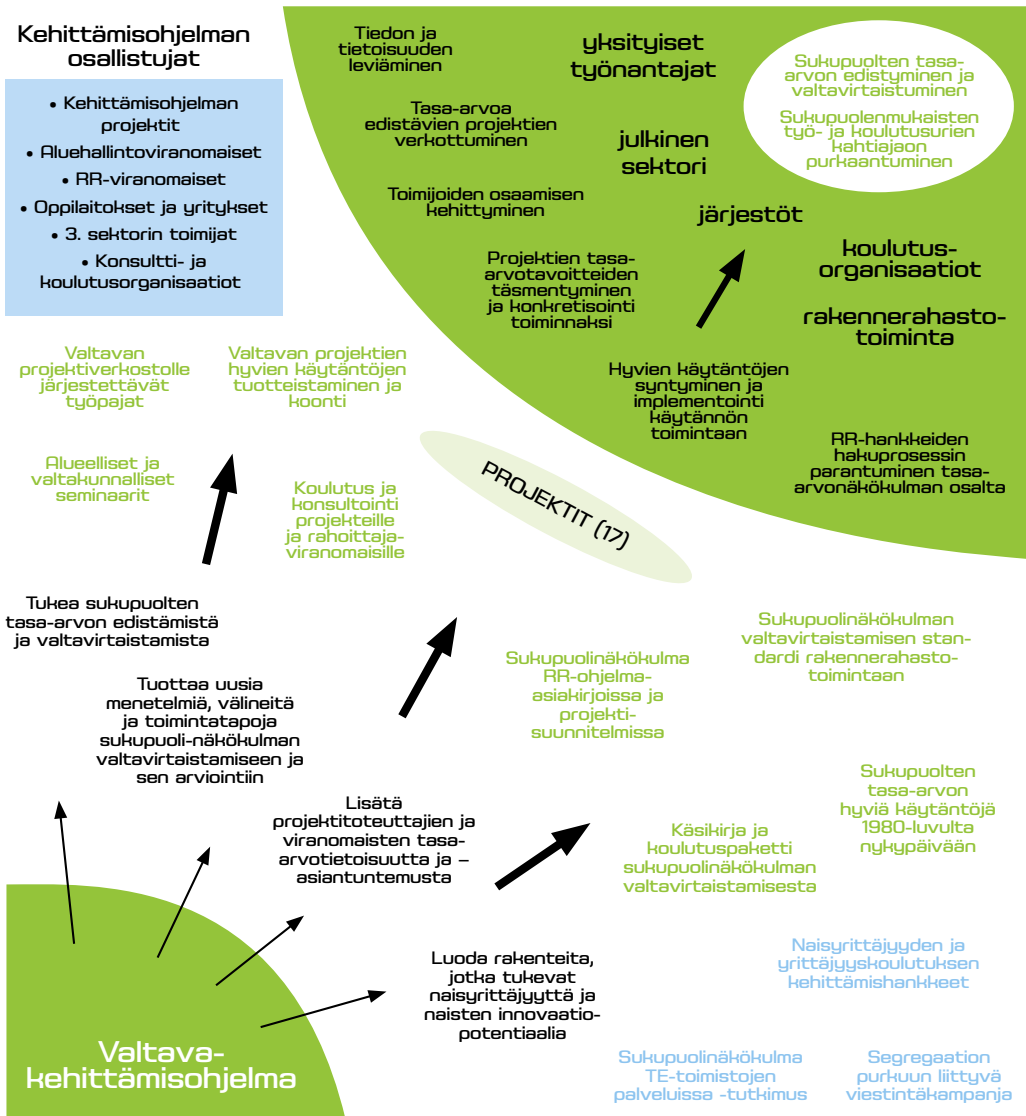
Kansainvälinen toiminta ja sen yhteys kansalliseen työhön

Valtava-kehittämishjelma liittyi kansainväliseen, EU-komission tukemaan Community of Practice on Gender Mainstreaming in ESF (Gender CoP) -verkostoon syksyllä 2010. Kyseisessä verkostossa toimi 13 jäsenmaan hallintoviranomaisten edustajat. Verkostossa työstettiin EU:n työllisyyspolitiikan keskeisiä sisältöaluetta sukupuolinäkökulmasta ja tuotettiin standardi sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiseen ESR - toiminnassa. Lisäksi verkosto järjesti kaikkiaan 10 kansainvälistä alan seminaaria tai konferenssia, joista mainittakoon Valtavan johdolla toteutettu ”Gender Perspective in Evaluation of ESF” Helsingissä tammikuussa 2012. Muita kansainvälisiä tilaisuuksia olivat esimerkiksi ”Gender Budgeting” 2013 Berliinissä sekä ”Gender Pay Gap” 2011 Talinnassa.

Kansainvälisen Gender CoP -verkoston innoittamana perustettiin Suomen CoP -työryhmä, jonka tehtävänä oli valmistella sukupuolten tasa-arvonäkökulman sisällyttämistä seuraavan rakennerahastokauden (2014-2020) toimintaan Suomessa. Työryhmässä oli edustus Valtava-kehittämishjelman lisäksi rakennerahastojen hallintoviranomaisesta (TEM), rakennerahastotoimintaa rahoittavista ja ohjaavista muista ministeriöistä, ELY-keskusten rakennerahastoasiantuntijoista sekä yksityisistä tasa-arvon asiantuntijaorganisaatioista. Ryhmän toimikausi oli 28.2.2011-31.12.2014. Kansallisen CoP -työryhmän jäsenten oli määrä osallistua jäsenmaiden yhteiseen toimintaan Gender CoP -verkostossa ja näin valmistella tasa-arvon standardia sekä sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista Eurooppa 2020 -strategian teemoihin. Kansainvälisiin toimintoihin osallistuivat kuitenkin lähinnä Valtavan vetäjä ja yksityiset tasa-arvokonsultit.

Standardia pilotoitiin EU:n neljässä jäsenmaassa (Ruotsi, Puola, Tsekki ja Suomi) vuosina 2013-2014. Suomessa standardia testattiin eri puolilla maata Valtava-kehittämishjelman toteuttamisissa tasa-arvokoulutuksissa, joihin osallistui aluehallinnon rakennerahastoviranomaisia sekä joitakin hallintoviranomaisen edustajia. Standardin pilotoinnin oli määrä alkaa syksyllä 2013. Aloitukset siirtyivät kuitenkin vuoden 2014 puolelle, johtuen standardin kirjoittamisen viivästyisestä sekä sen kääntämisestä suomen kielelle. Käännösasussa ja tekstien sisällöissä oli paljon korjaamista ja muokattavaa, mikä vei runsaasti Valtava -ohjelman henkilöstön työaikaa ja osaltaan vielä viivästytti standardin käyttöönottoa.

Kuvio 1: Valtava-kehittämishjelman vaikutuslogiikan kuvaus

Kuvion alareunassa vasemmalla on ohjelmalle asetetut tavoitteet. Niistä oikealle ja ylöspäin on kirjattu toimenpiteet tavoitteiden saavuttamiseksi. Toimenpiteistä edelleen ylöspäin vihreällä alueella ovat odotetut tulokset, toiminnasta tai tulokista hyötyvät tahot sekä viimeimpänä ylhäällä päämäärätavoitteet, joihin Valtavan tuli suunnitelman mukaan omalta osaltaan vaikuttaa.

All-kuiperäinen kuva: Henrik Pekhala, Ramboll Management Consulting Oy

Konkreettiset tulokset ja muut aikaansaannokset

Valtava-kehittämishjelman keskeisimpiä tuloksia ja vaikutuksia ovat:

Valtava tasa-arvon tukirakenteen mallina

Valtava toimi tasa-arvon tukirakenteena sekä tasa-arvoprojekteille että rakennerahastoviranomaisille. Tämä on yksi tärkeimmistä Valtavan toiminnan aikana kehitetyistä hyvistä käytännöistä. Kokemusten myötä on havaittu, että tukirakenne-tyyppiselle toiminnalle on suurta tarvetta myös tulevilla ohjelmakaudella. Valtava-kehittämishjelman toiminnan vaikutuksesta tasa-arvon tukirakenteen perustaminen kirjattiin hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan (2012-2015).

Sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategian/ standardin tuottaminen kansainvälisessä yhteistyössä Gender CoP -verkoston kanssa Valtava-kehittämishjelmassa tehtyjen selvitysten ja arviointien pohjalta sekä aiempaan tietoon tukeutuen voi todeta, että Suomessa ei ollut ennen Valtava-kehittämishjelmaa kattavaa ohjeistusta tasa-arvon sisällyttämiseksi rakennerahastotoimintaan, eivätkä ohjelma-asiakirjat ole ottaneet asiaa tarpeeksi huomioon. Tältä pohjalta Valtavassa päädyttiin yhteistyöhön muiden jäsenmaiden kanssa. Toiminnassa vaihdettiin kokemuksia ja hyviä käytäntöjä, ja näin kehitettiin myös Suomen osaamis-pääomaa tasa-arvoajattelussa. Lisäksi Suomi antoi verkostoon keskeisen panoksen Valtavan kouluttajien ja ohjelman vetäjän aktiivisen toiminnan myötä. Valtavan vetäjä toimi kyseisen verkoston Evaluation -työryhmän puheenjohtajana ja kirjoitti osan standardin teksteistä. Lisäksi standardin sisällöissä on hyödynnetty Valtavan kouluttajien kirjoittaman julkaisun sisältöjä ja työryhmätoiminnan tuottamia tekstejä.

Kansallinen CoP -työryhmä oli hyvä käytäntö, joka vaikutti siihen, että sukupuolinäkökulma sisällytettiin kattavasti ja systemaattisesti tulevan rakennerahastokauden valmisteluun. Sen toiminta sisälsi muun muassa seuraavia asioita:

- Ohjelmaa valmistelevalle Koheesio 2014+ -ryhmälle pidettiin koulutus- ja keskustelutilaisuuksia ryhmän kokousten yhteydessä
- Valtakunnallisia ja alueellisia ohjelmatekstiluonnoksia kommentoitiin sukupuolinäkökulmasta
- Rakennerahaston hankehakemuslomaketta valmisteltiin sukupuolten tasa-arvokysymysten osalta. Uuden kauden lomakkeessa hakijan tulee mm. vastata kysymykseen, onko suunniteltu hanke sukupuolten tasa-arvon edistämishanke vai sukupuolinäkökulman valtavirtaistamishanke.

- Hankkeiden luokittelukriteereihin viranomaisessa annettiin suositukset
- Annettiin kommentteja uuden ohjelman tasa-arvoindikaattorivalmisteluun. Suomen mallin mukaisesti myös muihin jäsenmaihin perustettiin kansallisia CoP-työryhmiä, jotka kehittivät rakennerahastojen tasa-arvotyötä ja joissa yhdistyi eri tahojen asiantuntemus.

Valtava-kehittämishojelman järjestämät koulutukset, seminaarit ja projektiverkoston työpajat muodostavat ohjauksen ja konsultoinnin kanssa toisiaan tukevan kokonaisuuden. Projektitoimijoiden näkemysten mukaan tasa-arvo-osaamisen kehittymistä on tapahtunut monipuolisesti tasa-arvo-osaamisen eri osa-alueilla (ks. Valtava-kehittämishojelman arviointiraportti). Valtava-kehittämishojelman alueellisissa projekteissa on edellä mainitun kokonaisuuden turvin kehitetty uusia menetelmiä ja toimintamalleja sukupuolten tasa-arvon edistämiseksi muun muassa sukupuolisensitiivisen ohjauksen sisällyttämiseksi työvalmennuksiin, maahanmuuttajataustaisten naisten koulutus- ja urapolkujen luomiseksi sekä tasa-arvonäkökulman huomioon ottamiseksi maahanmuuttaja-perheissä, naisten houkuttelemiseksi teknologiateollisuusalan ammatteihin sekä miesten kannustamiseksi sosiaali- ja terveystalan ammatteihin. Lisäksi on kehitetty sukupuolisensitiivistä ja yhdenvertaista rekrytointia.

Valtavan tukirakenteen antama ohjaus projekteille ja ulkopuolisten kouluttajien antama koulutus ja konsultaatio muuttivat alkuaan sukupuolineutraalien projektien toimenpiteitä sukupuolitietoisiksi ja -sensitiivisiksi. Projekteilta kerättiin useaan otteeseen hyvien käytäntöjen kuvauksia, jotka koottiin julkaisuksi vuonna 2013 (Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämishojelmasta).

Hallintoviranomaisen, ohjelma valmistelijoiden, välittävien toimielinten ja hanketoimijoiden tasa-arvo-osaamisen vahvistuminen. Viranomaisten ja Valtavan piirissä olleiden hanketoimijoiden tasa-arvo-osaamisen vahvistuminen on arvioitsijoiden mukaan Valtavan keskeinen tulos. Sen aineksia olivat räätälöidyt tasa-arvokoulutukset ja -konsultoinnit sekä koulutusten ja rakennerahastotoiminnan tueksi laaditut selvitykset ja oppaat. Euroopan tasa-arvoinstituutti EIGE teki vuonna 2014 selvityksen ”Effective Gender Equality Training”, jossa se analysoi tasa-arvokoulutuksen edellytyksiä ja menestystekijöitä. Valtava-kehittämishojelma oli mukana yhtenä hyvänä esimerkkinä menestyskekkästä tasa-arvokoulutuksesta.

Julkaisut

Valtava-kehittämishjelmassa on julkaistu seuraavat oppaat ja selvitykset:

Tasa-arvon valtavirtaistaminen kehittämishjelmassa ja projekteissa - Opas viranomaisten ja projektitoimijoiden käyttöön (12/2011): http://www.tem.fi/files/31747/Opas_tasa-arvon_valtavirtaistaminen_kehittamishjelmassa_ja_projekteissa.pdf lisäksi kieliversiot ruotsi ja englanti

Tasa-arvon valtavirtaistaminen kehittämishjelmassa ja projekteissa - Sähköinen koulutusaineisto rahoittajaviranomaisten ja projektitoimijoiden käyttöön www.tem.fi/valtava

Sukupuolten tasa-arvon hyvät käytännöt - Tasa-arvohankkeiden hyviä käytäntöjä seitsemästä teemasta (8/2012): http://www.tem.fi/files/33925/VALTAVA_sukupuolten_tasa-arvon_hyvät_kaytannot_www.pdf

"Periaatteessa hyvä, mutta emme ajatelleet sukupuolen liittyvän omaan projektiimme" - Selvityssukupuolinäkökulman sisältymisestä rakennerahastojen (ESR ja EAKR) ohjelma-asiakirjoihin ja projektisuunnitelmiin (8/2012): http://www.tem.fi/files/33964/TEM_sukupuolinakokulma_FINAL_kevyt.PDF

Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava - kehittämishjelmasta 2013 www.tem.fi/valtava/tulokset lisäksi kieliversio englanti

Sukupuolinäkökulma työ- ja elinkeinotoimiston palveluihin, Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu, Työ ja yrittäjyys 52/2014: www.tem.fi/valtava

Valtava-kehittämishjelman arviointiraportti 2014: www.tem.fi/valtava

Toimintatapojen muutoksiin hallinnonalalla tehtyjä ehdotuksia

Valtavan aloitteesta hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan (2012–2015) kirjattiin TEM:n vastuulle **tasa-arvon tukirakenteen perustaminen rakennerahastotoimintaan**. Tukirakenteen oli määrä kouluttaa ja konsultoida viranomaisia tasa-arvo-osaamisen kehittämisessä sekä tehdä selvityksiä ja ohjata hanketoimijoita sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisessa. Valtava-kehittämisohjelma oli määrääkertainen ja sen päättyessä kyseisen tukirakenteen tarve oli ilmeinen. Valtavan edustajat osallistuivat tasa-arvon tukirakenteita koskevaan seminaariin lokakuussa 2011 Tukholmassa. Tilaisuudessa esiteltiin Saksan, Ruotsin ja Suomen (Valtava) tukirakennemalleja. Valtavan toimintamallia pidettiin hyvänä, koska se perustui projektien ja hallintoviranomaisen tarpeiden pohjalta räätälöityyn, joustavaan toimintaan. Kansallinen CoP -työryhmä piti tasa-arvon tukirakennetta erittäin tarpeellisenä myös Valtavan päättymisen jälkeen, ja siksi esitti sellaisen perustamista rakennerahastotoimintaan.

Valtava-kehittämisohjelma teki aloitteen myös siitä, että hallituksen tasa-arvo-ohjelmaan kirjattiin TEM:n vastuulle **sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen strategian / standardin luominen yhdessä komission rahoittaman Gender CoP -verkoston kanssa**. Gender CoP-verkoston tapaamisissa kehitettiin standardin sisältöjä ja EU 2020 strategian sukupuolinäkökulmaa. Standardi lanseerattiin Suomessa 1.4.2014, ja sen suomenkielinen versio tuli nettiin marraskuussa samana vuonna. Standardin luomisessa Suomen panos tuli Valtavan vetäjän lisäksi ohjelman kouluttajilta sekä hankeasiantuntijalta. Valtavan kouluttajat antoivat ohjelman päättyessä suositukset Suomen hallintoviranomaiselle standardin käytöstä rakennerahastotoiminnassa. Standardi sisältää ohjeistuksen ja kriteerit siitä, miten sukupuolinäkökulma otetaan huomioon rakennerahastotoiminnan eri vaiheissa ja eri tasoilla. Standardi löytyy osoitteesta <http://www.standard.com>

Arvio kehittämishojelmalle asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta

Seuraavassa esitellään ja arvioidaan Valtava-kehittämishojelman eri tavoite-alueilla tehtyä työtä.

Tavoite: Tasa-arvotiedon lisääminen ja uusien kehittämisvälineiden tuottaminen valtavirtaistamiseen:

- On julkaistu selvitys tasa-arvonäkökulman sisällyttämisestä ohjelma-asiakirjoihin ja suositukset uuden rakennerahasto-ohjelman sisältöön. Selvitystä on jaettu hallintoviranomaisen lisäksi seurantakomitean ja koheesioryhmän 2014+ jäsenille. Näin pyrittiin tekemään kehittämisehdotuksia tunnetuksi ja huomioon otettaviksi tulevalla rakennerahastokaudella. Selvityksen pohjalta on myös pidetty koulutusta, muun muassa koheesioryhmän 2014+ kokousten yhteydessä.

On tuotettu

- opaskirjanen suomen ja ruotsin kielellä sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä projekti- ja ohjelmatyöhön; englanninkielistä versiota on levitetty muiden EU- jäsenmaiden toimijoille
- kooste tasa-arvon hyvistä käytännöistä 1980-luvulta nykypäivään
- julkaisu, jossa esitellään Valtavan hankkeissa kehitettyjä hyviä tasa-arvon edistämisen käytäntöjä
- tasa-arvon standardi rakennerahastotoimintaan

Lisäksi on levitetty tietoa sukupuolinäkökulman sisällyttämisestä arviointiin järjestämällä aiheesta kansainvälinen konferenssi Helsingissä tammikuussa 2012. On järjestetty lukuisia seminaareja sekä työpajoja, joissa kohderyhmät ovat työskänneet tasa-arvon edistämisen tietojaan ja osaamistaan ja näin parannettu alueellisten projektien onnistumisen mahdollisuuksia.

Ulkopuolisen arvioitsijan (Ramboll Management Consulting) mukaan sekä projektitoimijoiden että rahoittajaviranomaisten tasa-arvo-osaaminen on lisääntynyt. Lisäksi projektitoimijat ovat verkottuneet keskenään Valtavan järjestämien työpajojen seurauksena. (Valtava-kehittämishojelman arviointiraportti 2014).

Valtava-kehittämishojelman tavoitteet muovautuivat toimintavuosien aikana projektien ohjauksen ja seminaarien järjestämisestä entistä enemmän viranomais-ten tasa-arvo-osaamisen lisäämiseen, erilaisten tasa-arvon tilaa rakennerahastotoiminnassa valaisevien selvitysten tekemiseen ja tasa-arvon edistämisen ja valtavirtaistamisen välineiden kehittämiseen. Rakennerahastoviranomaisten ja arvioitsijoiden palautteista päätellen kyseinen kehityssuunta on ollut oikea. Kohderyhmien tietotaito ja osaaminen on kohentunut ja heidän tiedontarpeensa ja kehittämishalukkuutensa tasa-arvon alueella on lisääntynyt. Työtä heidän tasa-arvo-osaamisen lisäämiseksi ja erilaisten rakennerahastoinstrumenttien kehittämiseksi sukupuolisensitiiviseksi tulee kuitenkin jatkaa. On suositeltavaa, että rakennerahastotoimintaan perustetaan tasa-arvon tukirakenne, joka jatkaa Valtavan työtä uudella ohjelmakaudella. Viranomaisen osaamisen lisääminen tasa-arvoasioissa ja hanketoteuttajien tasa-arvotiedon syventäminen sekä työkalujen haltuunotto edellyttää tukea, jota voi antaa vain osaava tukirakenne.

Tavoite: Sukupuolenmukaisen työ- ja koulutusurien segregaaion purkaminen

Sukupuolenmukaisen työ- ja koulutusurien kahtiajakoa on purettu käytännön tasolla Valtava-kehittämishojelman alueellisissa projekteissa. Näitä on esitelty julkaisussa Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämishojelmasta. Teema on ollut myös vahvasti esillä valtakunnallisissa ja alueellisissa seminaareissa. Segregaaion lieventämiseen luovat pohjaa myös Valtavan viestintäkampanja ennakkoluulottomasta uravalinnasta (Valitse ala päällä, älä alapäällä) sekä ”Sukupuolinäkökulma TE-toimistojen palveluihin ” -selvitys.

Tavoite: Naisyrittäjyyden edistäminen

Valtava-kehittämishojelma kilpailutti kaksivuotisen asiantuntijayrittäjyyden kehittämishankkeen (InnoLady Camp), jonka toteutti Naisyrittäjyyskeskus ry. Hankkeessa luotiin uudenlainen ja innovatiivinen koulutusmalli akateemisten naisten yrittäjyyden lisäämiseksi. Malli on tarkoitettu juurruttaa osaksi Naisyrittäjyyskeskuksen toimintoja. InnoLady Camp sai laajasti huomiota ja se palkittiin Keksijöiden Päivässä KONSTA -palkinnolla marraskuussa 2012.

Vuosien 2013 ja 2014 aikana toteutettiin Naisyrittäjyyden ja yrittäjyyskoulutuksen kehittämishanke. Se sisälsi kaksi koulutusohjelmaa, joista toinen oli tarkoitettu suomalaisille paluumuuttajanaishille (MaPaMu) ja toinen kotiäideille (Momprenneur). Nämä naisyrittäjyys-hankkeet olivat aiemmista naisyrittäjäkoulutuksista täysin kohderyhmiltään poikkeavia ja naisten yrittäjyyden uusia mahdollisuuksia kartoittavia.

Lisäksi Valtavan piirissä toteutetuista projekteista neljä oli naisryrittäjyyden edistämiseen tähtäävää alueellista hanketta. Niiden kanssa järjestettiin kaksi naisten ryrittäjyyttä myös kansainvälisestä näkökulmasta tarkastelevaa seminaaria. Valtava-kehittämishjelma on siten tukenut voimakkaasti naisryrittäjyyden kehittämistä.

Edellä esitetyn perusteella voidaan todeta, että Valtava-kehittämishjelman tavoitteet ja toimenpiteet ovat olleet linjassa keskenään. Valtavan arvioitsijoiden mukaan Valtava-kehittämishjelmalle asetetut toiminnalliset tavoitteet on saavutettu erinomaisesti. Niin sanottuihin päämäärätavoitteisiin liittyvien tavoitteiden, kuten segregaaation lieventymisen ja sukupuolten tasa-arvon edistymisen ja valtavirtaistumisen toteutumista on mahdotonta näin rajatulla mittakaavalla toteutetussa hankkeessa nähdä. Niitä edistäviä toimia on kuitenkin Valtavassa tehty paljon. Segregaation vähentymisessä on kyse hitaasti muuttuvista asioista kuten asenteista, työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta sekä palkkaerosta sukupuolten välillä.

Tavoitteiden saavuttamiseen liittyvät ongelmat, niiden ratkaiseminen ja kehittämissuosituksukset tulevalle toiminnalle

Valtava-kehittämishjelman toiminnan aikana on ollut havaittavissa tasa-arvotiedon puutetta sekä rahoittajaviranomaisten että hankehakijoiden taholla, sillä hakujen painotuksissa ja projektisuunnitelmien sisällöissä ei ole ollut tarpeeksi vahvaa tasa-arvonäkökulmaa. Valtava-kehittämishjelman toiminta on osoittanut, että hallintoviranomaisen ja välittävien toimielinten virkamiesten tasa-arvotietoa ja -tietoisuutta tulee edelleen lisätä ja osaamista edistää. Kehittämishjelman osittaisena tuloksena on ilmennyt viranomaisten keskuudessa uutta tarvetta lisätä rakennerahastotoimijoiden tasa-arvo-osaamista. Valtavan suosituksena onkin, että rahoittajaviranomaisille, hallintoviranomaiselle ja hanketoimijoille järjestetään sukupuolten **tasa-arvon edistämisen ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisen koulutusta myös ohjelmakaudella 2014–2020**. Näin sukupuolinäkökulma saadaan aiempaa paremmin sisällytetyksi ohjelman tosiasialliseen toteutukseen, rahoittajaviranomaisten toimintaan projektien ohjaamisessa, hankeinfoihin ja hakuilmoituksiin sekä hankkeiden sisältöihin.

Viranomaisia ja hankehakijoita tulee kouluttaa CoP:ssa valmistellun tasa-arvon standardin käyttöön. Gender-CoP -verkostossa kehitetty tasa-arvon standardi ei ole tullut viranomaisten eikä hanketoimijoiden keskuudessa kovin tunnetuksi. Standardin suositukset ja ohjeistukset tulee hyödyntää kattavasti rakennerahastotoiminnan kaikissa vaiheissa ohjelmasuunnittelusta aina viimeiseen loppuarviointiin. Valtavan esitys on, että rakennerahastotoimintaan perustetaan jonkinlainen tasa-arvon tukirakenne. Ei riitä, että on olemassa Valtavassa kehitettyjä työkaluja. On varmistettava, että ihmisillä on myös valmiudet ja motivaatio käyttää niitä. Tämän varmistavat tukirakenteen palvelut ja johdon sitoutuminen asiaan. Esitystä tukevat komission suositukset tasa-arvon tukirakenteista ja standardin käytöstä jäsenmaissa.

Tulevalle toiminnalle Valtava-kehittämisohjelman suosituksena on myös se, että **hankehakijoille järjestetään tasa-arvo-osaamista lisäävää ja sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista käsittelevää koulutusta alueittain.** Rakennerahastotoiminnan lähtökohtana tulee lisäksi olla ns. tasa-arvon **kaksoisstrategia**, joka pohjautuu Suomen hallituksen linjauksiin ja komission suosituksiin. Tämä tarkoittaa, että toteutetaan erillisiä tasa-arvohankkeita ja niiden lisäksi kaikissa muissa hankkeissa noudatetaan sukupuolinäkökulman valtavirtaistamisvelvoitetta.

Lisäarvo kansalliseen toimintaan

EU-rahoitteisen tuen kytkentä kansalliseen toimintaan ja tavoitteisiin on ollut Valtava-kehittämisohjelmassa selkeä. Valtava-kehittämisohjelman ja sen piirissä olevien projektien toiminnan lisäarvona on, että tasa-arvo-osaaminen on lisääntynyt kaikilla rakennerahastotoiminnan tasoilla ja toiminnalla on tuettu hallituksen tasa-arvo-ohjelman (2008–2011 ja 2012–2015) toteutusta. Projektit alueilla ovat kehittäneet uudentyypisiä työvoimapalveluja (esim. työnhakijan nimetön esittelykirje, projektin nimi), kehittäneet rekrytointia ja koulutusta miesten hakeutumiseksi hoiva-alalle (Voimaa hoivaan 2) sekä ei-sukupuolelle tyypilliseen uravalintaan ja sen ympäristöön liittyvää rajojen murtamista (Virina) jne. Projekteissa järjestettyjen työvoimakoulutusten lisäarvona on, että koulutuksissa on huomioitu sukupuolet muun muassa järjestämällä miehille ja naisille sukupuolelle ei-tyypilliseen alaan ja ammattiin johtavaa koulutusta ja kehitetty siihen liittyviä työpaikan kulttuurin ja hyvinvoinnin rakenteita. Tämäntyyppisiä koulutuksia on järjestetty ja edellä mainittuja projekteja toteutettu muun muassa Tampereella, Vaasassa, Rovaniemellä ja Helsingissä. Lisäksi Lapin alueella toimivassa Lapin Letka -projektissa on edistetty sukupuolinäkökulman sisällyttämistä opetussuunnitelmiin sekä tuettu tasa-arvosuunnitelmien laatimista oppilaitoksissa ja kunnissa.

Julkisuus ja tiedottaminen

Valtava-kehittämishjelma on saanut paljon näkyvyyttä tiedottamalla aktiivisesti toiminnastaan:

- Valtava-kehittämishjelman verkkosivut www.tem.fi/valtava, avattiin 4/2009, käännetty ruotsiksi ja englanniksi
- Ajankohtaista Valtavasta -uutiskirjeet vuodesta 2010 lähtien, yhteensä 6 kpl.)
- Rakennerahastojen uutiskirjeiden tasa-arvon teemanumerot 3/11, 9/12 sekä jutut tasa-arvokoulutuksista ja kehittämishjelman tapahtumista vuosittain
- Valtava-kehittämishjelman kaksi esitettä 2009
- Valtava-kehittämishjelman roll-up 2009
- julkaisut, joita on levitetty seminaareissa ja muissa tapahtumissa sekä pyynnöstä eri tahoille, myös ulkomaille.

Lisäksi Valtava-kehittämishjelma on järjestänyt laajoille osallistujajoukoille useita seminaareja tasa-arvotiedon ja -osaamisen kehittämiseksi. Valtavan seminaareista saadut palautteet ovat olleet erittäin myönteisiä. Seminaarien keskeisistä sisällöistä on kirjoitettu juttuja seminaarien jälkeen muun muassa työ- ja elinkeinoministeriön intranettiin, ulkoiseen uutiskirjeeseen sekä ulkoisille nettisivuille (www.tem.fi).

Valtavan vetäjä on lisäksi kertonut kehittämishjelmasta ja sen tuloksista ja hyvistä käytännöistä monissa tilaisuuksissa eri puolilla Eurooppaa. Seminaareihin ja muihin lyhytkestoisiin tapahtumiin osallistui yhteensä yli 1 940 kiinnostunutta kuulijaa, alkuperäisen tavoitteen ollessa 190. Järjestetyn koulutuksen määrä tai siihen osallistuneiden lukumäärä ei kuitenkaan voi olla indikaattori tuloksellisuudesta tai toiminnan tehokkuudesta. Niistä kertoo vain aikaansaatu muutos eli tässä tapauksessa kehittämissä välineiden ja muiden tuotteiden suuri määrä sekä kohdejoukkojen osaamisen vahvistuminen.

Valtava-kehittämishjelmasta on tiedotettu lisäksi monien ministeriöiden toiminnallisissa tasa-arvotyöryhmissä ja TEM:n järjestämässä valtakunnallisten ESR-kehittämishjelmien toimijoiden kokouksissa.

Esimerkkejä Valtava-kehittämishojelman seminaareista

Voimaa hoivaan 2 - Miten miehiä sosiaali- ja terveysalalle? -seminaari järjestettiin 14.5.2013 Helsingissä. Järjestelyistä vastasi Voimaan hoivaan 2 -projekti sekä Valtava koordinaatioprojekti. Seminaarissa esiteltiin Voimaa hoivaan 2 -projektiä ja sen tuloksia ja kuultiin sote-alalla työskentelevien miesten kokemuksia hoi-vatyöstä. Projektin toteutti Helsingin Diakoniaopisto, ja siinä kehitettiin miespedagogiikkaa lähihoitajaopintoihin. Tilaisuudessa julkistettiin projektin tuottama sote-alan opettajille ja opiskelijoille tarkoitettu julkaisu *Miehenkäyttöopas*. Seminaariin osallistui 103 henkilöä..

Koordinaatioprojektin järjestämä Valtavasta tuloksia ja vaikuttavuutta -seminaari pidettiin 31.10.2013 Finlandia-talossa. Tilaisuudessa puhuivat työministeri Lauri Ihalainen ajankohtaisista työpolitiikan kysymyksistä. Dosentti Raija Julkunen puhui teemasta ”Tasa-arvo - päättymätön projekti”. Ohjelman osana käydyissä arviointikeskusteluissa käsiteltiin Valtava-kehittämishojelman tuloksia joidenkin projektien näkökulmasta sekä ohjelman johtamisen ja arvioinnin näkökulmasta. Esittelyssä oli naisyrittäjyyden kehittämishankkeet, jotka toteutti Naisyrittäjyyskeskus. Lopuksi oli paneelikeskustelu aiheesta ”Onko sukupuolten tasa-arvo toteutunut Suomessa? ”. Tilaisuudessa julkistettiin koordinaatioprojektin tekemä julkaisu ”Tasa-arvon hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämishojelmasta”. Seminaariin osallistui 145 henkilöä.

Koordinaatioprojekti järjesti Valtava-projekteille kolmejaksoisen tuotteistamis-koulutuksen 16.4.-27.5.2013. Kouluttajana toimi Ramboll Management Oy. Koulutuksen sisältönä oli tuotteistamisen perusasioita, menetelmiä ja riskejä sekä osallistuvien projektien hyvien käytäntöjen sparraamista. Koulutukseen osallistui 19 henkilöä Valtava-kehittämishojelman projekteista. Kyseisellä koulutuksella oli tärkeä merkitys ”Hyviä käytäntöjä Valtava-kehittämishojelmasta” -julkaisun syntymiseen.

Valtava järjesti konferenssin ”Gender Perspective in Evaluation of ESF” 26.1.2012 Helsingissä. Puhujina oli muun muassa professori Maria Bustelo Madridin yliopistosta, dosentti Liisa Horelli Aalto-yliopistosta sekä Gender CoP -verkoston johtaja Bengt Nilsson. Valtavan vetäjä valmisti konferenssin jälkeen yhteistyössä Magneettomedia Oy:n kanssa dokumenttivideon tilaisuudesta. Video on ollut siitä lähtien vapaasti katsottavana Gender-CoP:n internet-sivuilla www.gendercop.com.

Tärkeimpiä tilaisuuksia, joihin kehittämisohjelman vetäjä osallistui ja joista hän sai ajankohtaista tietoa ja laajempaa näkökulmaa Valtavan kehittämistyöhön, olivat:

- Irlannin puheenjohtajuuskauden tasa-arvokonferenssi ”Women’s Economic Engagement and Europe 2020 Agenda”, joka pidettiin 29.–30.4.2011 Dublinissa. Konferenssi tarkasteli naisten osallistumista talouteen (työllisyys, yrittäjyys jne.) EU-maissa. Esillä oli innovatiivisia esimerkkejä uudentalaisista strategioista, joiden avulla naiset ovat päässeet mukaan päätöksentekoon ja yritystoimintaan sekä kehittymään elinkeinoelämän johtajina.
- ”Global Gender Equality Politics” -konferenssi 10.9. 2013 Tukholmassa. Konferenssin järjesti Södertörns Universitet, ja siellä käsiteltiin mm. naisresurssikeskustoimintaa ja muita naisten yrittäjyyden muotoja eri puolilla maailmaa. Näkökulmana oli, miten politiikka tukee vaihtoehtoisia talouden muotoja.
- Valtavan vetäjä oli kutsuttuna puhujana Euroopan tasa-arvoinstituutin (EIGE) järjestämään seminaariin ”How do We Gender Mainstreaming Work?” Vilnassa. Hän esitteli Valtavassa toteutettua tasa-arvokoulutusta ja puhui kaiken kaikkiaan (tasa-arvo-) koulutuksen vaikuttavuudesta.
- Lisäksi vetäjä osallistui kutsusta ”Women Changing the World” -juhlakonferenssiin joulukuussa 2013 Pietarissa. Tilaisuuden järjestivät Venäjän federaation tuella Pietarin Markkinointi-instituutti ja Pohjoismaiden ministerineuvosto. Valtavan vetäjä esitelmöi yhteispohjoismaisessa paneelissa sukupuoleen perustuvasta työ- ja koulutusurien jakautumisesta Suomessa sekä Valtava-kehittämisohjelmassa kehitetyistä hyvistä käytännöistä purkaa kyseistä segregatiota.

Valtava-kehittämisohjelmasta rahoitetut hankkeet löytyvät seuraavasta linkistä <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projektilista.php?rahasto=ESR&ps=VA&la=2&dp=24>

Liite 1

Valtava-kehittämishojelman seminaarit, järjestäjinä koordinaatioprojekti ja alueella toimiva(t) projekti(t) tai muu Valtava-toimijataho

1.	Valtavan käynnistyseseminaari	20.4.2009	Helsinki
2.	Tahtoa, voimaa, yrittäjyyttä	26.11.2009	Lahti
3.	Tasa-arvoa valtavirtaan	14.4.2010	Helsinki
4.	Aivan sama mulle - vai onko?	6.5.2010	Rovaniemi
5.	Tasa-arvoa työllisyyden hoitoon	6.4.2011	Tampere
6.	Tasa-arvo maahanmuuttajanaisten elämässä	16.11.2011	Rovaniemi
7.	Gender Perspective in Evaluation of ESF	26.1.2012	Helsinki
8.	Yrittäjyys 2020 - sukupuolinäkökulmia yrittäjyyteen ja johtajuuteen	8.5.2012	Lahti
9.	Tasa-arvon hyviä käytäntöjä -julkaisun julkistamistilaisuus	29.8.2012	Helsinki
10.	Miehet ja naiset työelämässä	3.10.2012	Vaasa
11.	Voimaa hoivaan - miten saada miehiä hoivatyöhön?	14.5.2013	Helsinki
12.	Valtavasta tuloksia ja vaikuttavuutta	31.10.2013	Helsinki
13.	Tasa-arvostandardin lanseerausseminaari	1.4.2014	Helsinki
14.	Valtavan päätösseminaari	13.-14.11.2014	Kittilä

Lisäksi Valtava-kehittämishojelman projekteille järjestettiin työpajoja ajankohtaisista ja projektien esittämistä teemoista 16 kpl. Ne pidettiin edellä mainittujen seminaarien yhteydessä toisena päivänä. Ensimmäinen työpaja pidettiin 21.4.2009 ja viimeinen 17.6.2013. Työpajoista neljä viimeistä olivat projektien hyvien käytäntöjen tuotteistamiskoulutusta. Työpajoihin osallistui keskimäärin 20 henkilöä.

Liite 2

Valtava-kehittämishojelman ohjausryhmä

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti Valtava-kehittämishojelman ohjausryhmän 14.11.2008. Asettamispäätöksen mukaan jäsenet olivat:

Valtiosihteeri Katariina Poskiparta (TEM), puheenjohtaja
Osastopäällikkö Maire Mäki, Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus
Tasa-arvokoordinaattori Linnea Alho, SAK
Työehtotoimitsija Markus Ainasoja, Rakennusliitto
Ylitarkastaja Annamari Asikainen, STM
Osastopäällikkö Sinikka Kauranen, Hämeen TE-keskus
Lakimies Anja Lahermaa, STTK
Aluekehitysjohtaja Kaisa-Leena Lintilä, TEM,
Ohjelmapäällikkö Margita Lukkarinen, Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys
Johtaja Kirsi Lindroos, OPM
Lakimies Niina Nurminen, TEHY
Asiantuntija Anu Sajavaara, EK
Toimitusjohtaja Tarja Jönkkäri, Yrittäjänäisten keskusliitto
Neuvotteleva virkamies Hillevi Lönn, TEM, sihteeri
Suunnittelija Mia Teräsaho, TEM, sihteeri
sekä asiantuntijana: Neuvotteleva virkamies Sirpa Liljeström, TEM

Vuosien 2010–2014 aikana ohjausryhmän kokoonpanoon tehtiin useita kertoja muutoksia. Alkuvuodesta 14.2.2012 tehdyn asettamispäätöksen mukaan Valtaavan ohjausryhmässä olivat jäseninä ja varajäseninä seuraavat henkilöt:

Valtiosihteeri Katariina Poskiparta, YM, puheenjohtaja
Asiantuntija Anu Sajavaara, EK, varapuheenjohtaja
varajäsen: asiantuntija Jari Haapasalmi, EK
Työehtotoimitsija Markus Ainasoja, Rakennusliitto
varajäsen: työehtotoimitsija Seppo Tirkkonen, Rakennusliitto
Ylitarkastaja Annamari Asikainen, STM
varajäsen: ylitarkastaja Hanna Onwen-Huma, STM
Erikoistutkija Tapio Bergholm, SAK
varajäsen: nimeämättä
Toimitusjohtaja Tarja Jönkkäri, Yrittäjänäisten keskusliitto
varajäsen: hallituksen puheenjohtaja Kaarina Jokinen, Yrittäjänäisten keskusliitto
Ylitarkastaja Eeva Kaunismaa, OKM
varajäsen: suunnittelija Kari Koivumäki, OKM

Yksikön päällikkö Sinikka Kauranen, Hämeen ELY-keskus
varajäsen: kehittämispäällikkö Jarkko Tonttila, Uudenmaan ELY-keskus
Lakimies Anja Lahermaa, STTK
varajäsen: ekonomisti Antti Aarnio, STTK
Toimitusjohtaja Margita Lukkarinen, Suomen Naisresurssikeskusten yhdistys
varajäsen: yritysasiainmies Matti Lönnroos, Keski-Savon Kehittämisyhtiö Oy
Yksikön päällikkö Maire Mäki, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
varajäsen: koulutuspäällikkö Jouko Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus
Lakimies Niina Nurminen, TEHY
varajäsen: asiamies Pekka Mykkänen, TEHY
Neuvotteleva virkamies Hillevi Lönn, TEM, sihteeri
Hankeasiantuntija Mia Teräsaho, TEM, sihteeri
Asiantuntija: ylitarkastaja Sari Eskola, TEM
varajäsen: ylitarkastaja Leena Uskelin, TEM

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
Puh. 029 516 001
www.tem.fi

TEM oppaat ja muut julkaisut 12/2015
ISSN 2342-7914 (painettu)
ISBN 978-952-227-999-6
ISSN 2342-7922 (verkkójulkaisu)
ISBN 978-952-327-000-8

Taitto: Edita Publishing Oy
Paino: Edita Prima Oy, 5/2015

Vipuvoimaa
EU:lta
2007-2013

Valtava
-kehittämisohjelma

TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
ARBETS- OCH NÄRINGSMINISTERIET
MINISTRY OF EMPLOYMENT AND THE ECONOMY